

Varhaiskasvatuksen opettajan ammattieettiset ohjeet

VARHAISKASVATUKSEN OPETTAJIEN LIITTO
SMÅBARNSPEDAGOGIKENS LÄRARFÖRBUND

Julkaisija: Varhaiskasvatuksen Opettajien Liitto VOL
Taitto: Print Line Helsinki Oy
Paino: PunaMusta, 1. painos, 2.000 kpl, 6/2020

Varhaiskasvatuksen opettajan ammattieettiset ohjeet

Jaana Pesonen

Yliopistonlehtori

Helsingin yliopisto

ja VOL:n koulutuspoliittinen työryhmä:

Johanna Karlsson

Jaana Lahdenperä-Laine

Laura Lahin

Tarja Mankinen

Anitta Pakanen

Ritva-Liisa Pihlainen

Salla Sutinen

Sisältö

Johdanto	5
Varhaiskasvatuksenopettajan eettisten periaatteiden taustalla olevat arvot	
Ihmisarvo	7
Oikeudenmukaisuus	7
Totuudellisuus – Tutkittu tieto	7
Vastuullisuus	8
Varhaiskasvatuksen opettajan eettiset periaatteet ja käytännöt	
Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus vuorovaikutuksen pohjana	9
Turvalliset ja yksilöllisiä tarpeita huomioivat oppimisympäristöt	9
Lasten osallisuuden mahdollistaminen	10
Yhteistyö vanhempien kanssa	10
Varhaiskasvatuksen opettaja on työyhteisönsä pedagoginen johtaja	10
Varhaiskasvatuksen opettaja on yhteiskunnallinen vaikuttaja	11
Varhaiskasvatus on sivistyksellinen perusoikeus	11

Johdanto

Varhaiskasvatuksen opettajan ammattietiikkaa määrittää ensisijaisesti ymmärrys lapsuuden arvosta. Opettajan vastuu ja velvollisuus on turvata jokaista lasta kunnioittava toimintatapa, sekä antaa kaikille lapsille yhdenvertaiset mahdollisuudet varhaiskasvatukseen. Varhaiskasvatuksen opettajan tulee samalla varmistaa, että varhaiskasvatuksen keskeiset tehtävät, eli lasten kokonaisvaltaisen kasvun, kehittymisen ja oppimisen edistäminen, toteutuvat. Ammattietiikkaan sisältyy myös varhaiskasvatuksen yhteiskunnallisen merkityksen ymmärtäminen ja edistäminen koulutuksellisen tasa-arvon hengessä.

Lapsikäsitys on keskeinen osa ammattietiikkaa, sillä yhteisten perusarvojen ja eettisen toiminnan pohjana tulee olla jaettu käsitys lapsen ja lapsuuden arvosta. Valtakunnalliset varhaiskasvatussuunnitelman perusteet ohjaavat varhaiskasvatuksen sisällöllistä toteuttamista. Vaikka ammatillista toimintaa ohjataan laeilla, asetuksilla ja muulla sääntelyllä, ammattietiikka ei perustu ensisijaisesti pakkoon tai ulkopuoliseen kontrolliin. Varhaiskasvatuksen opettajan ammattietiikan keskeisenä lähtökohtana ovat Yhdistyneiden kansakuntien Ihmisoikeuksien julistus, Lapsen oikeuksien sopimus ja Suomen perustuslain perusoikeusluku.

YK:n lapsen oikeuksien sopimus määrittelee lapsen oikeudet suojeluun ja osallisuuteen. Lapsen oikeuksien sopimuksessa lapsi määrittyy aktiivisena toimijana, ja lapsuus itsessään tärkeänä elämänvaiheena. Lapsella ja lapsuudella nähdään olevan oma tunnustettu paikkansa yhteiskunnassa. Varhaiskasvatuksen opettajien tuleekin tiedostaa, että lapsikäsitys on sidoksissa maailmankuvaan, maailmankatsomukseen ja ihmiskäsitykseen, mutta yhteisesti jaettu ammatillinen lapsikäsitys tulee pohjautua lakeihin, asetuksiin, sekä tieteelliseen tutkimukseen.

Varhaiskasvatuksen opettajan ammattietiikan tarkoituksena on toimia ohjenuorana varhaiskasvatuksen erilaisissa tehtävissä työskenteleville ammattilaisille. Ammattietiikassa tuodaan esiin varhaiskasvatuksen yhteiset perusarvot ja hyvän toiminnan kuvaukset. Hyvä ammattietiikka edellyttääkin, että työn keskeisin asia on opettajan suhde lapsiin. Ammatin erityislaatuun kuuluu, että työn tulokset näkyvät sekä välittömästi että tulevaisuudessa. Opettajan tulee tiedostaa, että arvot ovat läsnä kaikessa toiminnassa, ja myös vaikuttavat kaikessa vuorovaikutuksessa. Ammatillisen toiminnan vastuullisuus perustuu alan uuteen tutkimukseen, opettajien asiantuntijuuteen sekä työn arvo-

ja normipohjaan. Opettajien onkin tärkeää kehittää ja ylläpitää omaa ammattitaitoaan. Työyhteisöissään opettajat ovat pedagogisia johtajia, ja on heidän eettinen vastuunsa ja velvollisuutensa tuntea opettajan ammattietiikka, sekä aktiivisesti tukea koko työyhteisöä sen noudattamisessa.

Varhaiskasvatuksen opettaja on varhaiskasvatuksen asiantuntija. Hän on lapsuuden, lapsen kasvuprosessin ja varhaispedagogiikan asiantuntija. Varhaiskasvatuksen ensisijaisena tavoitteena on edistää lasten kokonaisvaltaista hyvinvointia. Hyvät kasvatusta ja oppimiskokemukset edistävät myös elinikäistä oppimista. Varhaiskasvatuksen opettajalla on keskeinen rooli siinä, että lapsi saa myönteisiä oppimiskokemuksia ja että hänen terve itsetuntonsa vahvistuu. Varhaiskasvatuksessa myös korostuu kasvatuksen ja opetuksen yhteiskunnallista eriarvoisuutta purkava ja vähentävä merkitys. Opettajan tulee olla tietoinen roolistaan kaikkien, niin enemmistöön, kuin vähemmistöihin kuuluvien lasten itsetunnon ja identiteetin tukemisesta.

Korkeatasoinen akateeminen opettajankoulutus tuottaa varhaiskasvatuksen opettajalle tietoja, taitoja ja ymmärrystä lasten kasvun ja kehityksen myönteisestä toteutumisesta. Opettajalla on oikeus ja myös velvollisuus vaatia, että lapsen etu huomioidaan ensisijaisesti kaikessa yhteiskunnallisessa päätöksenteossa ja

resurssien jaossa. Tämä ilmenee muun muassa lapsen kasvatukseen olennaisesti kuuluvana kysymyksenä vallankäytöstä. Onkin tärkeää, että eettinen ymmärrys ohjaa opettajaa käyttämään asemaansa oikein ja hyväksyttävästi. Hän kunnioittaa lapsen ihmisarvoa ja vapautta, toimii oikeudenmukaisesti ja yhdenvertaisesti.

Vuorovaikutus on varhaiskasvatuksen opettajan työn keskeinen osa-alueita. Työyhteisössä opettajalla on vahvistettu vastuu ja rooli. Opettajalla on kokonaisvastuu lapsiryhmien toiminnan suunnittelusta, toiminnan suunnitelmallisuuden ja tavoitteellisuuden toteutumisesta sekä toiminnan arvioinnista ja kehittämisestä. Keskeistä on myös tiedostaa opettajan rooli moniammatillista toimintaa vahvistavan toimintakulttuurin rakentamisessa ja ylläpitämisessä. Vahva ammattietiikka ohjaa opettajan ammatillisia vuorovaikutussuhteita sekä hänen suhdettaan omaan työhön ja vastuuseen. Työhön sisältyy aina oman toiminnan motiivien ja päämäärien eettistä pohdintaa ja kriittistä arviointia. Varhaiskasvatuksen opettajan ammattietiikan tarkoituksena on tehdä näkyväksi ja tiedostetuksi opettajan työhön aina väistämättä sisältyvät arvovalinnat. Eettisesti korkeatasoinen työ lapsen hyväksi edesauttaa tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden vahvistumista koko yhteiskunnassa.

Varhaiskasvatuksenopettajan eettisten periaatteiden taustalla olevat arvot

Ihmisarvo

Eettisten periaatteiden lähtökohtana on humanistinen ihmiskäsitys sekä ihmisarvon kunnioittaminen. Ihmisarvon kunnioittaminen edellyttää, että niin sukupuolen, uskonnon, katsomuksen, etnisyyden, kielen, kansalaisuuden, seksuaalisen suuntautumisen, sosioekonomisen taustan, sekä kyvykkyyden moninaisuus, tiedostetaan, ja kaikkien ihmisten yksilöllisyyttä kunnioitetaan.

Oikeudenmukaisuus

Oikeudenmukaisuuden toteutuminen on keskeistä yksittäisen lapsen ja ryhmän kohtaamisessa sekä muun työyhteisön toiminnassa. Oikeudenmukaisuuteen kuuluvat erityisesti tasa-arvo, syrjinnän ja suosimisen estäminen ja kaikkien lasten kuulluksi tulemisen tukeminen.

Totuudellisuus – Tutkittu tieto

Varhaiskasvatuksen opettajan perustehtävässä keskeinen arvo on perusteltu ja tutkittu tieto. Asioiden tutkiva lähestymistapa edellyttää avointa vuorovaikutusta, sekä lainsäädännön ja ajanmukaisen tutkimustiedon tuntemista. Opettajan asiantuntijuus on myös toiminnan ja arvioinnin perustelua. Kriittisyys ja oman toiminnan henkilökohtainen, mutta myös yhteinen, kollegiaalinen, moniammatillinen ja tietoinen reflektointi on työssä kehittymisen edellytys.

Vastuullisuus

Varhaiskasvatuksen opettajalla on oikeus ja velvollisuus pohtia omaa arvomaailmaansa suhteessa ammatilliseen perustehtävään ja sitä määrittelevään normistoon. Kasvatus- ja opetustyössä opettajalla on autonominen asema, joka mahdollistaa itsenäisen ajattelun, sekä eettisen toimijuuden. Autonomia kuitenkin edellyttää työn sisällön hallintaan liittyvien varhaiskasvatuksen tavoitteiden ja orientaatioiden vahvaa tuntemusta, ja

ymmärrystä, että laki ja ohjaavat asiakirjat velvoittavat opettajaa aina. Opettajuuden tulisi olla yhteiskuntasuuntautunutta, mukaan lukien sosiaalisen ja ekologisen kestävän kehityksen. Tämä edellyttää ihmiskuntaan niin maailmanlaajuisesti, alueellisesti kuin myös paikallisesti vaikuttavien muutosten tiedostamista ja huomioimista.

Varhaiskasvatuksen opettajan eettiset periaatteet ja käytänteet

Tasa-arvo ja yhdenvertaisuus vuorovaikutuksen pohjana

Varhaiskasvatuksen opettajan suhde lapsiin on työn tärkein alue. Varhaiskasvatuksen opettaja pitää jokaista lasta arvokkaana ja kohtelee lasta yksilönä tasa-arvoisesti ja kunnioittavasti. Vuorovaikutuksessa opettaja huomio, että sensitiivisyys ohjaa kaikkea kohtaamista ja kuuntelemista. Varhaiskasvatuksen opettajan velvollisuuksiin kuuluu tasa-arvon ja yhdenvertaisuuden edistäminen. Näin ollen opettajan tulee varmistaa, että jokaisen lapsen oikeus syrjimättömyyteen varhaiskasvatusympäristössä toteutuu. Opettaja toimii rasismien ja syrjinnän estämiseksi myös työyhteisössään.

Turvalliset ja yksilöllisiä tarpeita huomioivat oppimisympäristöt

Varhaiskasvatuksen opettaja vastaa turvallisten ja yksilöllisten tarpeiden huomioivan kasvu- ja oppimisympäristön luomisesta. Opettajan asiantuntijuuteen kuuluu monipuolinen ymmärrys asioista, jotka luovat henkisesti ja fyysisesti turvallisen oppimisympäristön. Oppimisympäristöt huomioivat kasvun ja kehityksen yksilöiden ja ryhmien tasolla ja mahdollistavat monipuolisen oppimisen ja leikin.

Lasten osallisuuden mahdollistaminen

Varhaiskasvatuksen opettaja havainnoi ja huomio lasta, ja antaa lapselle mahdollisuuden vaikuttaa itseään koskeviin asioihin kehitystään vastaavasti. Opettajalla on osaaminen ja tieto suunnitella, toteuttaa ja arvioida toimintaa huomioiden lapsen ja lapsiryhmän kehitystaso ja -tarpeet, ottaen huomioon myös lasten yksilölliset tarpeet. Julkinen varhaiskasvatus on kuitenkin aina ryhmäkasvatusta ja lapsen oikeus on päästä harjoittelemaan sosiaalisia taitoja hyvin toimivassa ja turvallisessa ryhmässä opettajan ja muun kasvatus- ja hoitohenkilöstön ohjauksessa. Opettaja tukee jokaisen lapsen osallisuutta ryhmässä, sekä yhteisön jäsenenä.

Yhteistyö vanhempien kanssa

Yhteistyö lasten vanhempien kanssa on olennainen osa ammatillista varhaiskasvatusta opettajan tukiessa asiantuntijana lapsen kasvua, kehitystä ja oppimista. Varhaiskasvatuksen opettaja tukee lapsen ja tämän vanhempien välisen suhteen myönteistä kehittymistä.

Opettaja myös mahdollistaa ja varmistaa kaikkien vanhempien osallisuuden omaa lastaan koskevassa yhteistyössä.

Varhaiskasvatuksen opettaja on työyhteisönsä pedagoginen johtaja

Varhaiskasvatuksen opettaja kantaa päävastuun Varhaiskasvatussuunnitelman perusteiden mukaisen kasvatuksen ja opetuksen kokonaisuuden suunnittelusta ja toteuttamisesta. Pedagogisena johtajana opettaja rakentaa ja vahvistaa työyhteisön toimivaa yhteistoimintaa. Hän tukee ja kannustaa työyhteisön muita jäseniä näiden työskentelyssä ja työssä kehittymisessä. Opettajan työssä pedagogiseen johtajuuteen kuuluu myös omasta ja työyhteisön hyvinvoinnista huolehtiminen. Varhaiskasvatuksen opettajalla on myös vastuu omasta ammatillisesta kehittymisestään. Näin ollen varhaiskasvatuksen opettajan tulee olla tietoinen kasvatusnäkemyksestään ja arvioida omaa toimintaansa voidakseen kehittyä työssään.

Varhaiskasvatuksen opettaja on yhteiskunnallinen vaikuttaja

Varhaiskasvatuksen opettaja tiedostaa kasvatusta ja opetustyön ensiarvoisen tärkeyden yhteiskunnassamme. Opettaja tuo yhteiskunnalliseen päätöksentekoon lapsen äänen ja varhaiskasvatuksen asiantuntijuuden. Varhaiskasvatuksen opettajan ammattietiikka ohjaa lapsen edun ensisijaisuus. Opettaja korostaa lapsen ja lapsuuden itseisarvoista merkitystä ja suojaa lasta välineellistämiseltä ja hyväksikäytöltä. Varhaiskasvatuksen opettaja ymmärtää ja huomioi yhteiskunnalliset muutokset. Hän edistää kaikkien lasten ja perheiden kuulumista ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan. Ammattikuntana varhaiskasvatuksen opettajat toimivat tavalla, joka turvaa ja edistää lapsen oikeutta arvokkaaseen lapsuuteen, hyvään elämään ja tulevaisuuteen. Tämä sisältää yhtenäisen opinpolun alkaen varhaiskasvatuksesta ja jatkuen alkuopetukseen ja perusopetukseen.

Varhaiskasvatus on sivistyksellinen perusoikeus

Varhaiskasvatuksen, kuten kaiken kasvatuksen ja koulutuksen, yhteiskunnallisena perustana on sivistys. Tasa-arvoisella ja yhdenvertaisella varhaiskasvatuksella on merkittävä tehtävä lasten ja perheiden sosiaalisen pääoman, sekä yhteiskuntaan kiinnittymisen ja kuulumisen vahvistamisessa.

VOL- SLF

Varhaiskasvatuksen opettajan ammattieettiset ohjeet

Varhaiskasvatuksen opettajan ammattieettisten ohjeiden tarkoituksena on toimia ohjenuorana varhaiskasvatuksen opettajille. Ohjeissa on varhaiskasvatuksen yhteiset perusarvot ja hyvän toiminnan kuvaukset. Opettajan työssä arvot ovat läsnä kaikessa toiminnassa, siksi ammatillisen toiminnan vastuullisuuden tulee perustua alan uuteen tutkimukseen, opettajien asiantuntijuuteen sekä työn arvo- ja normipohjaan. Ammattieettiset ohjeet ovat perusta varhaiskasvatuksen opettajille, jotta he voivat kehittää ja ylläpitää omaa ammattitaitoaan.

Varhaiskasvatuksen opettajan ammattieettiset ohjeet -julkaisun kirjoittaja on KT **Jaana Pesonen**. Pesonen työskentelee Helsingin yliopistolla, varhaiskasvatuksen opintosuunnassa yliopistonlehtorina. Pesosen taustaan kuuluvat opinnot interkulttuurisessa opettajankoulutusohjelmassa, sekä työskentelyä esimerkiksi erityisluokanopettajana. Pesonen väitteli kasvatustieteen tohtoriksi vuonna 2015 Oulun yliopistosta aiheenaan monikulttuurisuus osana kirjallisuutta ja kirjallisuuskasvatusta. Myöhemmin Pesonen on jatkanut tutkimustaan moninaisuuden, antirasismien sekä mm. pienten lasten kriittisen lukutaidon tukemiseen liittyen. Uutena tutkimusalana on kasvatuksen kaupallisuuden tarkastelu, erityisesti yhdenvertaisuuden näkökulmasta.